

ДІАГНОСТИКА ЦІЛЬОВОЇ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ПЕРЕЖИВАННЯ КРИТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ

УДК: 159.947.24 + 153.42 + 159.961.8

Жогно Ю. П.

Представлена процедура стандартизації авторського опитувальника діагностики цільових детермінант переживання критичної ситуації, що містить систему з 35 індикаторів, які виявляють психологічні особливості її переживання. Індикатори згруповані у 7 шкал, які разом з інтегральним показником відтворюють специфіку життєвого світу досліджуваного і переживання ним кризової ситуації.

Ключові слова: переживання, цільова детермінація, критична ситуація.

Представлена процедура стандартизації авторського опросника діагностики целевых детерминант переживания критической ситуации, содержащий систему из 35 индикаторов, выявляющих психологические особенности ее переживания. Индикаторы сгруппированы в 7 шкал, которые вместе с интегральным показателем воссоздают специфику жизненного мира исследуемого и переживания им кризисной ситуации.

Ключевые слова: переживание, целевая детерминация, критическая ситуация.

The procedure of standardization of author's questionnaire of target determinants of critical situation experiencing diagnostics is presented. It includes 35 indicators that show psychological features of its experiencing. Indicators are grouped in 7 scales that recreate the specifics of the investigated person's world and experiencing of the crisis situation together with an integral index.

Keywords: experiencing, target determinations, crisis situation

Ситуації, що пред'являють до людини особливі вимоги, перевищують її звичайний адаптивний потенціал визначаються різними науковими термінами: критична ситуація, негативні, стресові, або травматичні життєві події, життєва криза тощо. Кожна з цих ситуацій є подією «...виключно загрозливого або катастрофічного характеру, яка може викликати загальний дистрес майже у кожного індивіда...» [6; 84], або такою, що викликає «...непоправні втрати...» [11; 100]. Не зважаючи на численні дослідження з цієї проблематики, характерних реакцій людини на надпороговий вплив критичної ситуації, внутрішня психічна діяльність з її опрацювання досліджена не достатньо.

Зазвичай психологічна категорія переживання розглядається згідно з тезою С. Л. Рубінштейна: воно є, разом із знанням, одним з невід'ємних аспектів свідомості - безпосередньою внутрішньою суб'єктивною даністю психічного явища, котре презентоване індивіду ззовні [7]. Натомість, автор психологічної категорії переживання-діяльності Ф. Ю. Василюк наголошує

на тому, що останню «...слід відрізнати від традиційного психологічного поняття переживання, яке позначає безпосередню даність психічного змісту свідомості...» [4; 20] та пропонує зосередитись на динамічному аспекті цього явища, вважаючи переживання діяльністю з виробництва нового сенсу життя. Ми зосередимось на цьому аспекті переживання критичної ситуації (КС), а саме – на «особливому типі внутрішньої діяльності» переживання, підсумком якої, власне, є новий сенс життя [там саме; 14]. **Об'єктом статті**, отже, є явище переживання-діяльності людиною КС; **предметом**, відповідно, психологічні особливості переживання людиною критичної ситуації; **метою даної публікації** є висвітлення процедури стандартизації опитувальника діагностики особливостей переживання критичної ситуації.

Позаяк КС у загальному плані можна визначити як ситуацію неможливості, у якій суб'єкт стикається з безвихіддю у реалізації певних внутрішніх потреб (мотивів, цінностей тощо) свого життя, з'являється теоретична та практична можливість виокремлення за кожним типом КС специфічного понятійно-категоріального поля. На думку Ф. Ю. Василюка [там саме; 31], тип КС визначається властивостями стану неможливості, а саме життєвою необхідністю, що є фрустрованою в результаті дії надпорогової кризи. Ситуації унеможливлення певної внутрішньої необхідності за життя є перманентними, а ризик її незадовільної реалізації є фокусом багатьох моделей адаптації, копію (див., напр., [6; 85]). Модель «внутрішнього світу» Ф. Ю. Василюка відтворює контекст неминучої внутрішньої роботи, що супроводжує пошук втраченого сенсу життя у стані екзистенційного вакууму. Ідею поновлення сенсу життя під час переживання людиною КС автор вважає «...онтологічно, гносеологічно та методологічно центральною...» [4; 16].

Основні чотири «внутрішні необхідності» суб'єкта життєдіяльності (за Ф. Ю. Василюком) співпадають з т.зв. *цільовими детермінантами*, які «спрямовують» процес переживання [там саме; 34]: (1) гедоністична інтенція до *тут-і-тепер задоволення*, як чинника організмичної життєдіяльності у ситуації стресу; (2) *реалізація мотиву*, як складності у реалізації певних потреб, інтересів - фрустрації у житті людини; (3) *упорядкування внутрішнього світу*, як ознаки конфлікту між внутрішніми психологічними чинниками; (4) *самоактуалізація*, яка зумовлена труднощами реалізації внутрішнього потенціалу особистості.

Цільова детермінація (ЦД) переживання містить одразу декілька напрямків, найбільший з яких є домінуючою детермінантою подібної психічної діяльності. Механізм ЦД – відновлення екзистенційного гомеостазу, через узгодження внутрішнього з мінливим зовнішнім, за аналогією до стану горя (та роботою горя), що виконується *роботою переживання*, яка триватиме до відновлення екзистенційної рівноваги через асиміляцію людиною нової конфігурації внутрішньої феноменології психічного. «Пальним» цієї роботи, очевидно, є потреба задовольнити унеможливлену необхідність людини, задовольнивши яку вона на певний час набуває сенсу життя, інакше - руйнівні наслідки дезадаптації, зокрема, невротичні стани, психологічні травми, синдром емоційного вигорання [9, 15]. Робота переживання починається одразу ж після порушення екзистенційного гомеостазу за таким каузальним ланцю-

гом: критична позначка рівня дезадаптації з початок переживання критичної ситуації – виробництво нового сенсу життя – умовне припинення конкретного переживання. Умове – тому, що, як казав С. Л. Рубінштейн, «...свідомість – це єдність переживання і знання», а отже, доки свідомість не втрачена, доти людина просто змушена дещо переживати [7; 20]. Припиняється – оскільки КС, а радше, її екстремум, колись мине і у житті індивіда настає більш-менш некритичний період.

Психологічна онтологія, за Ф. Ю. Василюком [4; 30], виокремлює наступні різновиди «життєвих світів» людини: гедоністичний, реалістичний, ціннісний та творчий, – кожен з яких має унікальну екзистенційну ціль, що активована доти, доки людина переживає стан психологічного унеможливлення певної життєвої необхідності. Таким чином, досліджуючи «життєвий світ» людини у критичній ситуації, ми можемо відповісти на запитання про: її унеможливлену необхідність; тип переживання-діяльності та психічної структури реагування на кризу; різновид КС, що її вона суб'єктивно переживає, а, відтак, відповідну для неї психологічну допомогу.

Окрім розглянутих Ф. Ю. Василюком типів КС (стрес, фрустрація, конфлікт та криза), на наш погляд, доцільно увести до розгляду ще одну класифікаційну одиницю, а саме – психологічну травму, оскільки вона надає змогу більш природно відтворити онтологічне розмаїття станів переживання індивіду. Психологічну травму викликають «екстремальні ситуації, які за своїми об'єктивними характеристиками виходять за межі діапазону оптимальних умов життєдіяльності» людини [6]. Психологічною травмою, відтак, пропонуємо вважати за «екзистенційно нульове» переживання КС, коли ресурси та сенс життя індивіда випорожняються вкрай, екзистенційна інтенція руйнується вщент та можна говорити про «нульову швидкість» буття з втраченою цілью.

У якості моделі КС для експериментальних цілей ми використали *синдром емоційного вигорання*, який фахівцями розглядається виключно у якості КС [9, 10, 15]. Стандартизація авторської методики діагностики домінуючої цільової детермінанти переживання критичної ситуації (ЦДПКС), відповідно до вимог психометрики [1, 2, 3], відбувалась у декілька етапів на базі Одеського обласного інституту удосконалення вчителів. Вибірка становила 201 особу обох статей і у віковому діапазоні 21-56 років. Від початку здійснено пошук психологічного вмісту показників, що могли би скласти психологічну структуру цільової детермінанти «життєвого світу», на основі наукових літературних описів; методу експертної оцінки; клінічних спостережень за соціоніками у стані вигорання; контент-аналізу спеціально розробленої анкети та самозвітів досліджуваних. Отримані дані дозволили розробити систему індикаторів, направлених на виявлення психологічних особливостей унеможливленої необхідності індивіда. Формою тестових завдань вибрано твердження від першої особи, а варіантом відповіді – твердження у закритій формі. Початковий варіант опитувальника піддано низці перевірок, зокрема, оцінювалась його *очевидна валідність* (опінія досліджуваного щодо вимірювання тестом саме того, для чого призначений; простота та ступінь ясності формулювання кожного твердження). Остаточний варіант ЦДПКС містить 35 тверджень

(відповідь на які оцінюється 7-бальною висхідною шкалою: від 1 - повністю не погоджуюсь, до 7 - повністю погоджуюсь), які утворюють 7 шкал (по 5 тверджень в кожній шкалі).

Головним етапом стандартизації методики, як відомо, є перевірка остаточного її варіанту на надійність, дискримінативність та валідність [1], які ми й застосували, зокрема, методи: паралельного тесту, ретесту, визначення величини кореляції кожного завдання із спільним показником, визначення показника дискримінативності та визначення конструктивної валідності. У якості *паралельних тестів* використано два відомі стандартизовані тести: діагностики показників переживання професійної кризи (ППК) О. П. Саннікової та І. В. Бринзи [10] та смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) Д. А. Леонтьєва [5]. Перевірка опитувальника на *змістовну валідність* (табл. 1) засвідчила задовільні рівні кореляції ($0,27 < r < 0,69$) між шкалами ЦДПКС та показниками паралельних тестів. Зокрема, всі показники тесту СЖО є ортогональними до шкал авторської методики, що, на нашу думку, є цілком природно: втрачаючи у вирії КС сенс буття, людина, фактично, втрачає екзистенційну орієнтацію; всі показники опитувальника ППК прямо та значущо корелюють із параметрами ЦДПКС, що свідчить про його *поточну та прогностичну валідності* (за А. Анастасі [1; 139]).

У ретестовому дослідженні (з часовим інтервалом у 15 днів) прийняли участь 58 осіб (табл. 2). Рівень значущості ($p < 0,05$) для порівняння всіх без винятку пар показників свідчить про доведеність *ретестової надійності* шкал авторської методики. Визначення *дискримінативності* опитувальника ЦДПКС проводилось за допомогою коефіцієнта Фергюсона (дельта G), який становив $d_c = 0,886$ — що вказує на задовільний розподіл його показників [12, 13, 14]. Визначення кореляції за критерієм Пірсона кожної шкали опитувальника ЦДПКС із загальним показником дозволяє вважати його достатньо *надійним* (табл. 3): з кожним параметром (шкалі) отримані тісні кореляції (при $p < 0,01$).

Конструктивна валідність за процедурою факторизації (метод витягу Principal Axis Factoring, метод обертання Equamax with Kaiser Normalization [2, 12]), яка з 35 індикаторів утворила два структурні блоки (табл. 4).

Таблиця 1. Корелятивні параметрів ЦДПКС до паралельних тестів, при $p \geq 0,001$ ($n = 201$)

Показники паралельних тестів		Показники ЦДПКС									
		ФР	СТ	КФ	КЗ	ТР	Р	З	СС		
тест діагностики показників переживання професійної кризи	1. емоційне занепокоєння	0,25	0,31	0,28	0,35	0,41		0,23			
	2. емоційне напруження	0,22	0,35	0,26	0,38	0,45		0,26			
	3. емоційні деструкції	0,3	0,37	0,28	0,35	0,41		0,19*			
	4. емоційне вигорання	0,24	0,2	0,24	0,3	0,27					
	5. відношення до самого себе, як до особистості	0,27	0,19*	0,25	0,3	0,34		0,19*			
	6. відношення до самого себе, як до фахівця	0,29	0,23	0,25	0,32	0,27		0,23			
	7. відношення до інших	0,32	0,35	0,31	0,44	0,41		0,25			
	8. відношення до колег	0,2	0,26	0,23	0,29	0,3					
	9. відношення до праці	0,32	0,37	0,3	0,38	0,38		0,27			
	10. відношення до фаху	0,26	0,326	0,29	0,28	0,26					
	11. відношення до майбутнього	0,41	0,4	0,38	0,55	0,5		0,21			
	12. відношення до професійного майбуття	0,4	0,44	0,38	0,48	0,51		0,3			
тест значущості життєвих орієнтацій	13. особливості поведінки	0,35	0,4	0,31	0,42	0,52		0,19			
	14. особливості фахової поведінки	0,26	0,28	0,21	0,33	0,38					
	15. загальне самовідчуття	0,3	0,37		0,34	0,41		0,2*			
	16. фахове самовідчуття	0,36*	0,43*	0,32*	0,39*	0,48*		0,24*			
тест смисло-життєвих орієнтацій	1. ціль	-0,19*	-0,19*		-0,27	-0,22					-0,19*
	2. процес	-0,32	-0,27	-0,26	-0,39	-0,39					
	3. результат	-0,23		-0,2*	-0,31	-0,3*					
	4. локус контролю «я»	-0,24			-0,33	-0,3					
	5. локус контролю «життя»	-0,28*	-0,22*		-0,38*	-0,3*					

Примітка. * - рівень значущості кореляції 0,05 $p < 0,01$.

Таблиця 2. Дані ретесту авторської методики ($n=58$)

Показники	Середнє	Ст. відхилення	Z-критерій	Рівень значущості	Критерій Вілксона	
					Критерій Колмогорова-Смірнова	Критерій Вілксона
ФР	17,69	6,75	0,82	0,52		
ФР _{ретест}	17,29	6,92	0,87	0,43		
СТ	19,78	7,34	0,64	0,81		
СТ _{ретест}	18,12	7,27	0,61	0,85		
КФ	18,45	6,40	0,72	0,67		
КФ _{ретест}	18,50	5,80	0,78	0,57		
КЗ	14,47	7,59	1,09	0,18		
КЗ _{ретест}	14,17	6,90	1,43	0,03		
ТР	17,05	7,86	1,08	0,20		
ТР _{ретест}	15,47	6,90	0,63	0,82		
Р	20,50	6,12	0,73	0,65		
Р _{ретест}	21,09	5,37	0,48	0,98		
З	21,84	6,37	0,74	0,65		
З _{ретест}	22,21	5,88	0,67	0,75		
		ФР/Ф _{ретест}	-0,43	0,67		
		СТ/СТ _{ретест}	-1,74	0,08		
		КФ/КФ _{ретест}	-0,13	0,90		
		КЗ/КЗ _{ретест}	-1,22	0,22		
		ТР/ТР _{ретест}	-1,05	0,29		
		Р/Р _{ретест}	-0,43	0,67		
		З/З _{ретест}	-0,93	0,35		

Примітка: ФР, ФР_{ретест}, СТ, СТ_{ретест}, КФ, КФ_{ретест}, КЗ, КЗ_{ретест}, ТР, ТР_{ретест}, Р, Р_{ретест}, З, З_{ретест} – дані щодо ознак критичних ситуацій фрустрації, стресу, конфлікту, кризи, травми, та ставлень до різноманітності життя та до змін у житті, – за тестом та ретестом, відповідно.

Таблиця 3. Кореляції шкал ЦДПКС із загальним показником ($n=201$)

	Шкали авторської методики						
	ФР	СТ	КФ	КЗ	ТР	Р	З
Коефіцієнт кореляції, r	0,82	0,88	0,87	0,82	0,85	0,65	0,82
Рівень значущості, p	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01

Таблиця 4. Факторна модель для параметрів ЦДПКС

Параметри опитувальника	Фактори моделі		
	1	2	3
стрес	0,85		
ставлення до необхідності змін у житті		0,52	
психологічна травма	0,64		
конфлікт	0,62		
ставлення до різноманітності життя		0,80	
фрустрація	0,49		
криза	0,54		
ступінь складності переживання			0,24
Відсоток від загальної дисперсії, %	32,3	28,47	5,08
Кумулятивний відсоток, %	32,3	60,78	65,86

Примітка. Критерій адекватності вибірки Kaiser-Meyer-Olkin $\kappa=0,908$; критерій сферичності Bartlett $p \leq 0,001$.

Перший структурний блок діагностує особливості ЦД життєвого світу людини у КС, другий - виявляє відношення людини до унеможливлення у власному житті за трьома показниками: ставлення до різноманітності життя (толерантність до багатомірності буття, до структурної складності взаємовідносин поміж елементами його структури; фактично, це толерантність до невизначеності у житті), ставлення до необхідності змін у житті (ситуативна ригідність, або страх нового, утруднене сприйняття необхідності змін самого себе; готовність до змін у житті); ступінь складності переживання КС, який презентує полімодальність КС.

Перший з трьох факторів моделі обіймає найбільшу частку (понад 32%) від загальної дисперсії вибірки та отримав назву «цільова детермінація», бо обіймає ті параметри ЦДПКС, які є суть цільові детермінанти переживання - психологічні особливості сприйняття людиною КС. Висока оцінка за кожною шкалою – певною цільовою детермінантою переживання означає наявність у психічному людини якоїсь унеможливленої необхідності у вимірах: простий/складний (в середині), легкий/важкий (зовні) [4; 33]. Протилежний полюс фактора (мінімальні значення параметрів) характеризується непрявненістю у свідомості людини ознак критичності свого життя.

До другого фактору (обіймає понад 28% від загальної дисперсії вибірки) увійшли два параметри ЦДПКС: ставлення до різноманітності життя та до необхідності змін у житті, які дають можливість інтерпретувати його, як «фактор екзистенційної інертності». На максимальному полюсі даного фактора

розташовані властивості людини почуватись відносно комфортно навіть у ситуації високої ентропії (невизначеності, нестабільності), у якій вона вбачає певні можливості для особистого розвитку. На мінімальному полюсі фактора – риси, що свідчать про недостатню толерантність людини до викликів (до нового) життя, про неможливість почувати себе задовільно у ситуації високої ентропії та про певну неготовність до змін, здатність пристосовуватися, що забезпечує екзистенційну рівновагу.

У третій фактор (обіймає понад 5% ваги загальної дисперсії) увійшов лише один інтегральний показник – ступінь складності переживання-діяльності критичної ситуації. Він надає інформацію щодо багатовимірності переживання, позаяк інтегрує у собі одразу ознаки декількох типів «життєвого світу». Досліджуваних, що набрали високі оцінки з цим фактором, відрізняє багатоплановість критичної ситуації, коли людина змушена рахуватися з декількома унеможливленими життєвими необхідностями.

Підсумовуючи дані процедури стандартизації опитувальника ЦДПКС, можна зробити наступні висновки:

1. Опитувальник не діагностує безпосередньо «фрустрацію», «стрес», «конфлікт», «кризу» або «психологічну травму» – для цього існує вже достатньо психометричного інструментарію. Він реєструє психологічні особливості «життєвого світу» суб'єкту – ознаки унеможливленої життєвої необхідності, вірогідні особливості переживання, – які, лише до певної міри, співвідносяться з вищезгаданими екстремальними станами людини та позначають характер переживання КС, притаманний конкретному суб'єкту життєдіяльності;

2. Виконана процедура стандартизації дає підставу вважати запропонований тестовий конструкт концептуально валідним, надійним, дискримінативним та розглядати його як інструмент діагностики цільової детермінації переживання людиною критичної ситуації.

Література

1. Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование / А. Анастаси, С. Урбина / [7-е изд.]. - СПб. : Питер. - 2005. - 668 с.

2. Бурлачук Л. Ф. Психодиагностика / [Учебник для вузов] / Л. Ф. Бурлачук /. - СПб. : Питер. - 2003. - 351 с.

3. Бурлачук Л. Ф., Морозов С. М. / [Словарь - справочник по психологической диагностике] / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов. - К. : Наукова думка. - 1989. - 200 с.

4. Васильок Ф. Е. Психология переживания / Ф. Е. Васильок. - М. : Изд-во Московского университета. - 1984. - 150 с.

5. Леонтьев Д.А. Тест смысловых ориентаций (СЖО) / Д. А. Леонтьев / [2-е изд.]. - М. : Смысл. - 2000. - 18 с.

6. Охременко О.Р. Основні положення психології діяльності в особливих умовах / О. Р. Охременко / [Пожежна безпека: теорія і практика]. - №1. - 2008. - С. 84-89.

7. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн / [7-е изд.]. - СПб. : Питер. - 2004. - 713 с.

8. Соломин И. Л. Психосемантическая диагностика скрытой мотивации / И. Л. Соломин / [Методическое руководство]. - Санкт-Петербург. - 2001 // Режим доступу: <http://depositfiles.com/files/6410212>

9. Сукиасян С. Г. Стресс и постстрессовые расстройства : личность и общество / С.Г. Сукиасян, А.С. Тадевосян, С.С. Чшмаритян, Н.Г. Манасян. - Ер. : Асогик. - 2003. - 348 с.

10. Тест-опитувальник діагностики показників переживання професійної кризи // Саннікова О.П., Бринза І.В. Свідectво про ресстрацію авторського права на твір № 8840 від 24.11.2003 р.

11. Муздыбаев К. Стратегия совладания с жизненными трудностями / К. Муздыбаев // Журнал социологии и социальной антропологии. - 1998. - Т. 1. - №2. - С. 100-111.

12. Guilford J.P. Psychometric Methods / J.P. Guilford / McGraw-Hill. - New York. - 1954.

13. Ferguson G.A. On the theory of test discrimination / G.A. Ferguson / Psychometrika 1949. - V.14. - P. 61-68.

14. Hankins M. Questionnaire discrimination: (re)-introducing coefficient d / M. Hankins / BMC Medical Research Methodology, 2007. - V. 7, - P. 19-24.

15. Maslach C., Schaufeli W.B., Leiter M.P. Job burnout // Annu. Rev. Psychol. - 2001, V.52.- p. 397-422.

DIAGNOSTICS OF TARGET DETERMINATION OF CRITICAL SITUATION EXPERIENCING

Zhogno Y.P.

Abstract. *The object of the article is experiencing of a critical situation by a human. We investigated the psychological features of critical situation experiencing by a man and lighted up the standardization procedure of own questionnaire of critical situation experiencing diagnostics. Situations that produce special demands to a man, exceed his ordinary adaptive potential are determined as critical situations, stress or traumatic events, life crisis and etc. We used psychological conception of «vital worlds» and category of «experiencing-activity» by F.U. Vasyluk (1984) that marks that experiencing of a critical situation helps to find the sense of life. The type of crisis subjectively experienced by a man is determined by a vital necessity that can be defined as frustration as a result of over-powerful crisis action.*

There are four basic “inner necessities” : hedonistic intension to here-and-now pleasure in the stress situation; motive realization as needs implementation difficulty – frustration in human’s life; normalization of the inner world as signs of conflict; self-actualization caused by difficulties of personality’s internal potential realization; a loss of existential intensions is revealed in a psychological trauma. We used a syndrome of the emotional fall as a model of critical situation for our experiment. Standardization of author’s diagnostic methodology of dominant target determination of critical situation experiencing according to psychometrical requirements was divided into several phases on the basis of Odessa regional institute of teachers’ improvement in 2009. A sample consisted of 201 individuals of both sexes of 21-56 years.

The main stages of methodology standardization are: checking of its final version for reliability, discrimination and validity. We applied the

following methods: method of parallel test, retest, determination of size correlation of every task with an integral index, determination of discrimination index and constructive validity. Two well-known standardized inquiries were used as parallel tests: diagnostics of professional crisis experiencing indexes by O. P. Sannikova and I. V. Brynza and life principles by D. A. Leontiev.

Keywords: *experiencing, target determination, critical situation.*

ВПЛИВ МУЗИКИ НА МОЗОК ЛЮДИНИ

УДК: 78. 07+ 781. 424

С 59

Соколова А.В.

У статті розглядається здатність сприймати і емоційно відгукватися на музику, а також експериментально апробується можливість підвищення здатності до навчання і засвоєності навчального матеріалу за допомогою прослуховування фонові музики.

Ключові слова: *мозок людини, взаємодія з музикою, підвищення засвоєності навчального матеріалу.*

ВЛИЯНИЕ МУЗЫКИ НА МОЗГ ЧЕЛОВЕКА

А.В. Соколова

В статье рассматривается способность воспринимать и эмоционально откликаться на музыку, а также экспериментально апробируется возможность повышения обучаемости и усвояемости учебного материала при помощи прослушивания фоновой музыки.

Ключевые слова: *мозг человека, взаимодействие с музыкой, повышение усвояемости учебного материала.*

THE INFLUENCE OF MUSIC ON THE HUMAN BRAIN

A. Sokolova

The article deals with the ability to perceive and emotionally respond to music; the possibility of increasing of educational material learning and absorption with help of listening to the background music is tested experimentally.

Keywords: *human brain, the interaction with the music, increasing of educational material absorption.*

Протягом багатьох століть вплив музики на людський мозок був предметом інтересу багатьох вчених. Однак, взаємозв'язок музики, психічного та фізичного стану людини стали об'єктом дослідження і глибокого аналізу порівняно недавно — на доказовому і аргументованому рівні існування таких досліджень стали можливими тільки з впровадженням важливих відкриттів, що стосуються мозку, його клітинної структури, хімічних сигналів і функціональних механізмів.